

วรรณศิลป์ วาทศาสตร์ของชาวภูไท

Literature Rhetoric of the Phu Thai People

วิภาณี เทศน์ธรรม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

Wipat Thattham

Mahamakut Buddhist University, Yasothon Buddhist Collage

E-mail: wipat2496@gmail.com

*****

บทคัดย่อ

สังคมไทยมีวัฒนธรรมหนึ่งที่ได้กล่าวขานขนานนามว่า “วัฒนธรรมของชาวภูไท” ที่สร้างความงดงามทางศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณีและวิถีชีวิตจากรุ่นสู่รุ่นและเป็นมรดกมาจนถึงปัจจุบัน ชาวภูไทมีบรรพบุรุษที่มีต้นกำเนิดอยู่บริเวณสิบสองจุไทย ซึ่งเป็นพื้นที่ในทางตอนใต้ของจีนเมื่อราว 2,700 ปีที่แล้ว ชาวภูไทมีการอพยพเข้ามาในประเทศไทยอยู่หลายครั้งและมีการตั้งถิ่นฐานทั้งในจังหวัดทางภาคอีสานและภาคกลาง ชาวภูไทมีวิถีชีวิตในการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย มีความพอเพียง หญิงชาวภูไทจะทำงานบ้าน ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ และมีเอกลักษณ์ในการทอผ้าไว้ใช้เอง ส่วนผู้ชายชาวภูไทจะเป็นผู้นำในการหาเลี้ยงครอบครัว ล่าสัตว์ จัดทำเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันประเภทจักสานโดยใช้วัสดุจากธรรมชาติ ปัจจุบันนี้ชาวภูไท ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีสืบต่อกันมาซึ่งเห็นเด่นชัดในชาวภูไทที่สูงอายุ ส่วนวัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงตามโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ความเชื่อของชาวภูไทจะเชื่อภูติผี บรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามธรรมชาติ มีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อ ชาวภูไทมีลักษณะความเป็นอยู่แบบครอบครัวใหญ่ในบ้านเดียวกัน เป็นกลุ่มคนทำงานที่มีความขยันขันแข็ง มัธยัสถ์ ทำงานได้หลายอาชีพ เผ่าภูไทเป็นกลุ่มที่พัฒนาได้เร็ว มีความรู้ความเข้าใจและมีความเข้มแข็งในการปกครอง มีหน้าที่ที่สวดยพิพวรรณดี กริยามารยาทงดงาม มีอัธยาศัยไมตรีในการต้อนรับแขกแปลกถิ่นจนเป็นที่กล่าวขวัญถึงการพ่อนภูไทเรณูนครเป็นการพ่อนประเพณีที่มีมาแต่บรรพบุรุษ ที่สร้างบ้านแปลงเมือง การพ่อนภูไทนี้ถือว่าเป็นศิลปะเอกลักษณ์ ส่วนทางด้านวัฒนธรรมประจำเผ่าของภูไทเรณูนคร

---

* ได้รับบทความ: 12 เมษายน 2565; แก้ไขบทความ: 26 ธันวาคม 2565; ตอปรับตีพิมพ์: 28 ธันวาคม 2565

ถือว่าฟ้อนภูไทเป็นการฟ้อนที่เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดนครพนม ปัจจุบัน กระทรวงศึกษาธิการได้บรรจุวิชาการฟ้อนภูไทเรณูนคร เข้าไว้ในหลักสูตร ให้นักเรียนทั้งชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาได้ฝึกฝนเล่าเรียนกัน โดยเฉพาะนักเรียนที่เล่าเรียนอยู่ในสถานศึกษาภายในเขตอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม จะฟ้อนรำประเพณี “ฟ้อนภูไทเรณูนคร” เป็นทุกคน ส่วนเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรมประจำเผ่าพันธุ์จะสะท้อนผ่านวรรณศิลป์ วาทศาสตร์อันปราณีตและงดงามของชาวภูไท

คำสำคัญ: ภูไท; วรรณศิลป์; วาทศาสตร์

Abstract

Thai society has a culture that has been dubbed as "culture of phu thai" that creates artistic beauty, culture, customs and way of life from generation to generation and is a legacy to the present. The phu thai people have ancestors that originated in the area of federation thai which was an area in southern China about 2,700 years ago. The phu thai people have migrated to thailand many times and have settled in both the northeastern and central provinces. The phu thai people have a simple way of life. have sufficiency phu thai women do housework, grow vegetables, raise animals, and are unique in weaving cloth for their own use. and phu thai man will be the leader in providing family support, hunting, and making tools and utensils for everyday life in the wicker type using natural materials. at present, the phu thai people still maintaining the traditions that have been seen in the old phu thai people. as for teenagers, there has been a change in the globalization. The belief of the phu thai people is to believe in spirits, spirits, ancestors, sacred things naturally. There are rituals related to beliefs. phu thai people live in a large family in the same house. It is a group of working people who are diligent, thrifty, can work in many professions. Knowledge and understanding and strength in governance They have beautiful faces, good complexions, and are hospitable and friendly in welcoming their guests to the point of being mentioned have good understanding and strength in governance They have beautiful faces, good complexions, and are hospitable and friendly in welcoming their guests to the point of being mentioned. The phu thai renu nakhon dance is a traditional dance that has been continually passed on from ancestors. This phu thai dance is considered a unique cultural art of the phu thai renu nakhon tribe.

It is considered that the phu thai dance is a symbol of nakhon phanom province. at the present, the ministry of education has included subjects phu thai renu nakhon dance into the course for both primary and secondary students have practiced studying, especially students studying in educational institutions within the district of renu nakhon. As for the identity, identity, arts and culture of the race will be reflected through the literature. The refined and beautiful rhetoric of the phu thai people.

Keywords: Phu Thai People; Literature; Rhetoric

บทนำ

สยามประเทศหรือดินแดนที่ขนานนามในปัจจุบันคือ “ประเทศไทย” สังกมไทยเป็นสังคมที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมที่ร้อยรัดและกลมกลืนอย่างมีมนต์เสน่ห์ มีความแตกต่าง แต่ไม่แตกแยก ดังสะท้อนได้จากเพลงชาติไทยที่เอื้อนเอ่ยแห่งความเป็นไทยที่ว่า “ประเทศไทย รวมเลือดเนื้อเป็นชาติเชื้อไทย” และเสียงสะท้อนผ่านบทเพลงลูกทุ่งบทร้องที่กล่าวว่า “คนเย็นใจซื้อได้ชื่อว่าไทย ร้อนมาจากไหน ชาติไทยไม่เคยหวงห้าม ข้ามเขตข้ามโขงถิ่นน้ำขุ่น มาพึ่งใบบุญเมืองสยาม เรายอมรับตามที่ท่านต้องการ เลื่องชื่อลือนาม สยามมีแต่น้ำใจ ขอเตือนท่านผู้อาศัย อย่าทำอะไรให้ไทยร้าวราน คนไทยใจซื่อ เขาถือแต่โบราณกาล แค่เพียงข้าวสุกหนึ่งจาน ใครลิ้มของท่านนั้น เนรคุณ” ดังนั้น ความหลากหลายในวัฒนธรรมเมื่อถูกนำมา ร้อยเรียงผ่านสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ จึงสร้างความงดงามประดุจการร้อยพวงมาลัย ในสังคมไทยมีวัฒนธรรมหนึ่งที่ได้กล่าวขานขนานนามว่า “วัฒนธรรมของชาวภูไท” ที่สร้างความงดงามทางศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณีและวิถีชีวิตจากรุ่นสู่รุ่นและเป็นมรดกมาจนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ ชาวภูไทยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใหญ่ที่สุดรองลงมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีแม่น้ำโขงแยกกลุ่มนี้ออกจากภูไทในภาคเหนือของลาวและญวน กลุ่มภูไทกลุ่มใหญ่ที่สุด อาจอยู่แถบลุ่มน้ำโขงและแถบเทือกเขาภูพาน เช่น จังหวัดนครพนม-มุกดาหาร ได้แก่ อำเภอรอดุพนม, อำเภอรณนคร, อำเภอนาแก และอำเภอค้ำชะอี จังหวัดสกลนคร ได้แก่ อำเภวาริชภูมิ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ อำเภอกุฉินารายณ์, อำเภอเวียง, และอำเภอสหัสขันธ์ ส่วนชาวภูไทผู้ที่เดินทางเข้าสู่ภาคกลาง ในเขตจังหวัดราชบุรีและจังหวัดเพชรบุรี ในย่านนั้นนิยมที่เรียกว่า “ลาวโซ่ง” หลักฐานทางประวัติศาสตร์ สะท้อนสายธารแห่งวัฒนธรรมภูไท ดังนี้ (จังหวัดนครพนม, วิถีชีวิตชนเผ่าภูไท, 2565)

“เผ่าภูไท” เป็นคนเผ่าไทยกลุ่มหนึ่งที่มีอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทย และอาณาจักรล้านช้าง การเคลื่อนย้ายของชาวภูไท เข้าสู่ภาคอีสานมีหลายครั้ง และมาจากที่ต่าง ๆ จึงทำให้กลุ่มภูไทที่เข้ามาอยู่ใน จังหวัดสกลนคร เรียกชื่อตัวเองตามแหล่งเมืองเดิมของตน เช่น ภูไทวัง คือ ภูไทที่อพยพมาจากเวียงวัง มาตั้งบ้านเรือนอยู่แถบอำเภอพรณานิคม “ภูไทกระปอง” คือภูไทที่อพยพมาจากเมืองกะปอง

มาตั้งบ้านเรือนในเขตอำเภวาริชภูมิ “ภูไทกะตาก” คือภูไทที่อพยพมาจากเมืองกะตาก มาตั้งบ้านเรือน อยู่แถบตำบลโนนหอม และแถบริมหนองหาร ทางทิศใต้ ชาวภูไทมีลักษณะความเป็นอยู่แบบครอบครัวใหญ่ ในบ้านเดียวกัน เป็นกลุ่มคนทำงานที่มีความขยันขันแข็ง มัธยัสถ์ ทำงานได้หลายอาชีพ เช่น ทำนา ทำไร่ คำวัว คำควาย นำกองเกวียนบรรทุกสินค้าไปขายต่างถิ่นเรียกว่า “นายฮ้อย” เผ่าภูไทเป็นกลุ่มที่พัฒนา ได้เร็วกว่าเผ่าอื่น มีความรู้ความเข้าใจและมีความเข้มแข็งในการปกครอง มีหน้าที่ที่สวยงาม พิภพวรรณดี กริยามารยาทเข้มซ้อย มีอัธยาศัยไมตรีในการต้อนรับแขกแปลกถิ่นจนเป็นที่กล่าวขวัญถึง

วัฒนธรรมประเพณี เผ่าภูไท มีเอกลักษณ์เป็นจุดเด่นหลายประเภท เช่น การแต่งทำนองดนตรี เรียกว่า “ลายเป็นเพลงของภูไท” มีบ้านแบบภูไทคือ มีป่องเอี่ยม เป็นช่องลม มีประตูป่อง หน้าต่าง ยาวจรดพื้น มีห้องภายในเรือนเป็นห้อง ๆ ที่เรียกว่า “ห้องส่วม” นอกจากนั้นยังมีวัฒนธรรมการทอผ้าห่ม ผืนเล็ก ๆ ใช้สำหรับห่มแทนเสื้อกันหนาวใช้คลุมไหล่ เรียกว่า ผ้าจ่อง นอกจากนี้แล้วยังมีผ้าแพรวา ใช้ห่ม เป็นสไบ ซึ่งมีแหล่งใหญ่ที่บ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ และมีผ้าลาย ใช้เป็นผ้ากันห้องหรือ ห่มแทนเสื้อกันหนาวได้ ซึ่งมีแหล่งใหญ่อยู่บ้านนางอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร ประเพณีที่สำคัญ ของเผ่าภูไทซึ่งถือกันแต่โบราณ ได้แก่ การลงช่วง พิธีแต่งงาน การทำมาหากิน การถือผี และการเลี้ยงผี โดยลักษณะทางสังคม ชาวภูไท (ภูไทย) เป็นกลุ่มที่มีความขยันและอดออมเป็นพิเศษและมีวัฒนธรรม ในเรื่องการถักทอเสื้อผ้าเด่นชัดจึงปรากฏเสื้อผ้าชนิดต่าง ๆ ทั้งผ้าฝ้ายผ้าไหมในกลุ่มชาวภูไท (ภูไทย) โดยเฉพาะผ้าแพรวานับว่ามีวัฒนธรรมเรื่องเสื้อผ้าเด่นชัดมาก

“ภูไท” จัดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประชากรมากเป็นอันดับสอง รองจากกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ส่วนใหญ่อาศัยในจังหวัดสกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ บางส่วนตั้งบ้านเรือนอยู่ที่จังหวัดมุกดาหาร อำนาจเจริญ และยโสธร ภาษาพูดของชาวภูไทอยู่ในกลุ่ม ตระกูลไต-กะได มีการแต่งกาย ประเพณี วัฒนธรรม และภาษาพูดเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง นิยมเรียกแทน กลุ่มชาติพันธุ์ตนเองว่า “ภูไท” หรือ “ภูไทย” ส่วนความหมายของชื่อเรียกนั้นยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ว่า หมายถึงอะไรหรือมีที่มาจากสิ่งใดกันแน่ เมื่อความหมายเกี่ยวกับชื่อยังคงเลื่อนไหลจึงมักมีผู้รู้พยายาม คาคคการณ สันนิษฐานจากข้อมูลหลายชุด “ภูไท” หมายถึง คนเผ่าไทที่อาศัยอยู่บนภูหรือภูเขาหรือที่สูง ตามตำนานเล่าว่าคนภูไทมีถิ่นกำเนิดจากเมืองแกลงหรือแถนหรือเมืองเดียนเบียนฟูในประเทศเวียดนาม ปัจจุบัน ลักษณะภูมิประเทศของเมืองแถนเป็นพื้นที่หุบเขาสูง ดังนั้น เกรียงไกร หัวบุญศาล. (ม.ป.ป.) จึงเสนอว่าการเรียก “ภูไท” น่าจะมีความหมายที่ตรงกับลักษณะภูไทเป็นอย่างยิ่ง เพราะอยู่ในพื้นที่ซึ่งเป็น ภูเขา คนภูไทเรียกภูเขาวว่า “ภู” การที่เรียกว่า “ภูไท” จึงน่าจะหมายถึงคนเผ่าไทที่ชอบอาศัยอยู่บนภูหรือ บริเวณภูเขาตามลักษณะภูมิประเทศแบบเดิมที่จากมา รวมถึงเมื่อพิจารณาจากอาชีพที่คนภูไทนิยม ทำสืบทอดกันมาคือ การทำนา ทำไร่และทำสวน เมื่ออพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย คนภูไทมักเลือกอาศัย อยู่บริเวณที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูก เมื่อเสร็จฤดูทำนาก็จะนิยมทำสวนทำไร่ การเรียกว่า “ภูไท”

น่าจะถูกกว่า “ภูไท” รวมถึงคนภูไทจะเรียกตนเองว่า “ภูไท” ไม่เรียก “ภูไท” สาเหตุที่คนนอกชุมชนเรียกคนภูไทว่า “ภูไท” น่าหมายถึง “คนไท” หรือ “คนผู้เป็นคนไท” เมื่อเทียบความหมายตามหลักภาษาไทยพบว่า คำว่า “ผู้” หมายถึง คน ดังนั้น การถูกเรียกว่า “ภูไท” จึงหมายถึง “คนไท” อย่างไรก็ตาม ถวิล เกสรราช (2512, อ้างถึงใน เอกรินทร์ พึ่งประชา 2565) ได้แสดงทัศนะว่าเราควรเรียกชนกลุ่มนี้ว่า “ภูไท” เพราะตามประวัตินั้นคนภูไทไม่ได้อาศัยอยู่ตามป่าเขาแต่อย่างใด มีแต่ ข่า แจะ แม้ว เย้า เท่านั้นที่มีถิ่นฐานและทำมาหากินอยู่ตามภูเขา ถึงแม้ว่าพงศาวดารเมืองแกลงจะชี้ว่าสิบสองจุไทมีภูเขายู่หลายลูก แต่ภูไทยก็ไม่ได้อาศัยอยู่บนภูเขา พวกเขาอาศัยเลี้ยงชีพอยู่ที่พื้นราบ ดังนั้นการเรียกชื่อและการเขียนจึงควรเป็น “ผู้ไท” ไม่ใช่ “ภูไท” (เอกรินทร์ พึ่งประชา, 2565)

วิถีชีวิต ความเชื่อ และภูมิปัญญาของชาวภูไท

ลักษณะทางสังคมชาวภูไท (ผู้ไท) เป็นกลุ่มที่มีความขยัน และอดออมเป็นพิเศษ และมีวัฒนธรรมในเรื่องการถักทอเสื้อผ้าเด่นชัด จึงปรากฏเสื้อผ้าชนิดต่าง ๆ ทั้งผ้าฝ้าย ผ้าไหมในกลุ่มชาวภูไท (ผู้ไท) โดยเฉพาะผ้าแพรวานับว่ามีวัฒนธรรมเรื่องเสื้อผ้าเด่นชัดมาก ผ้าชิ้น วัฒนธรรมของกลุ่มภูไทที่เด่นชัด คือ การทอผ้าชิ้นหมี่ติดต่อกันเป็นผืนเดียวกับผ้าผืน เช่น ติดต่อกันขนาดเล็ก กว้าง 4 ถึง 5 นิ้ว (มือ) ที่เรียกว่า “ตีนเต่า” เป็นที่นิยมในหมู่ภูไท ทอเป็นหมี่สาด มีหม้อย้อมคราม จนเป็นสีครามเกือบเป็นสีดำ แต่ชาวบ้านเรียกว่า “ผ้าดำ หรือชิ้นดำ” ลักษณะเด่นของชิ้นหมี่ชาวภูไทคือการทอและลวดลาย เช่น ทอเป็นลายขนาดเล็ก ๆ นอกจากนี้มีลายอื่น ๆ เช่น หมี่ปลา หมี่ตุ้ม หมี่กระจิง หมี่ซ้อ ทำเป็นหมี่คั่น มิได้ทอเป็นหมี่ทั้งผืน แต่หากมีลายต่าง ๆ มากันไว้ สีที่นิยมคือ สีเขียว สีน้ำเงิน สีแดง สีม่วง พื้นมักใช้เครื่องทอผูกฝ้ายสีเปลือกอ้อย นอกจากนี้ยังพบผ้ามัดหมี่ฝ้ายขาวสลัดำในกลุ่มภูไท

เสื้อ นิยมทำเป็นเสื้อแขนกระบอกสามส่วนติดกระดุมธรรมดา กระดุมเงินหรือเหรียญสตางค์ เช่น เหรียญสตางค์ห้า สตางค์สิบ มาติดเรียงเป็นแถว นิยมใช้เป็นผ้าย้อม ครามเข้มในช่วงราวปี พ.ศ. 2480 โดยมีผู้นำผ้าขลิบแดงติดชายเสื้อ เช่น ที่คอสาบเสื้อปลายแขนเพื่อใช้ในการฟ้อนภูไทสกลนคร และใช้กันมาจนถึงปัจจุบัน ผ้าห่ม การทอผ้าผืนเล็ก ๆ เป็นวัฒนธรรมของชาวกลุ่มพื้นอีสานมานานแล้วผ้าห่มใช้สำหรับห่มแทนเสื้อกันหนาว ใช้คลุมไหล่ เช่นเดียวกับไทยลาวที่นิยมใช้ผ้าขาวม้าพาดไหล่ ผ้าห่มของกลุ่มชนต่าง ๆ ในเวลาต่อมามีขนาดเล็ก ทำเป็นผ้าสไบเป็นส่วนแทนประโยชน์ใช้สอย เดิมคือห่มกันหนาวหรือปกปิดร่างกายส่วนบน โดยการห่มทับเสื้อ ผ้าห่มของภูไทที่เรียกว่า “ผ้าจ่อง” เป็นผ้าทอด้วยยืน มีเครื่องลายเครื่องพื้นหลายแบบนอกจากนี้ยังมีผ้าแพรวานอกจากผ้าจ่องแล้ว ชาวภูไทยังมีผ้าลาย ซึ่งใช้เป็นผ้ากันห้องหรือใช้ห่มแทนเสื้อกันหนาวหรือต่อกลาง 2 ผืน เป็นผ้าห่มขนาดใหญ่พอสมควร แต่ผ้าลายที่มีชื่อคือผ้าลายบ้านนางอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร การแต่งกายของชาวภูไท ยังนิยมสายสร้อยคอ สร้อยข้อมือ ข้อเท้า (ก้องแขน ก้องขา) ทำด้วยโลหะเงิน เกล้าผมเป็นมวยสูงตั้งตรงในสมัยโบราณใช้ผ้ามนหรือแพรมน

ทำเป็นผ้าสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ ม้วนผูกมวยผมมัดตายผ้าด้านหลังใน ปัจจุบันใช้ผ้าแถบเล็ก ๆ สีแดงผูกแทน
แพรมนทำเป็นผ้าสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ ม้วนผูกมวยผมมัดตายผ้าด้านหลังใน ปัจจุบันใช้ผ้าแถบเล็ก ๆ สีแดง
ผูกแทนแพรมน ชาวภูไทเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่ง ที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย
แต่เดิมนั้นชาวภูไทตั้งบ้านเรือนอยู่แถบสิบสองจุไทย คือ บริเวณลาวตอนเหนือ บางส่วนของเวียดนามเหนือ
และทางตอนใต้ของจีน มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองไล เมืองแฉง เรียกว่า “ภูไทดำ” ชาวภูไทสามารถแบ่งออกเป็น
2 กลุ่มใหญ่ ๆ ถึงแม้จะมีผู้แบ่งเป็นกลุ่มภูไทแดงและภูไทลาย แต่ก็ไม่มีประวัติชัดเจน (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ,
2526) ชาวภูไทที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยนั้นส่วนใหญ่มาจากเมืองวัง และเมืองตะโปน ซึ่งอยู่ทาง
ทิศตะวันออกเฉียงของเมืองสวันเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน และแยกย้ายกัน
ตั้งหลักแหล่งอยู่บริเวณเทือกเขาภูพานในเขต 3 จังหวัด คือ (1) ชาวภูไทจังหวัดกาฬสินธุ์ อาศัยอยู่ในเขต
อำเภอเขาวง อำเภอภูผินารายณ์ อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอคำม่วง (2) ชาวภูไทจังหวัดสกลนคร อยู่ในอำเภอ
พรรณานิคม อำเภอวาริชภูมิ (3) ชาวภูไทจังหวัดนครพนม อยู่ในอำเภอเรณูนคร อำเภอคำชะอี อำเภอ
หนองสูง ต่อมาชาวภูไทในท้องถิ่นอื่นได้มาเห็นจึงได้นำไปประยุกต์ทำพ็อนให้สวยงามและมีการแต่งเนื้อร้อง
ประกอบการพ็อนขึ้น การพ็อนภูไท 3 เผ่า กล่าวคือ การพ็อนภูไท 3 เผ่า เป็นการนำเอามรดกทางวัฒนธรรม
ของชาวภูไทที่อาศัยอยู่ในบริเวณเทือกเขาภูพานซึ่งได้ยกมา 3 จังหวัด คือ กาฬสินธุ์ สกลนครและนครพนม
มาเปรียบเทียบในเชิงการจัดการแสดงทางด้านนาฏกรรมอันเนื่องมาจากชาวภูไททั้งสามกลุ่มนี้มีรูปแบบ
และเอกลักษณ์ของตนเองที่แตกต่างกัน (ชุมชนคนภูไท, 2563)

ในปี พ.ศ. 2522 กรมศิลปากร มีนโยบายที่จะเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมอีสาน จึงได้จัดส่งคณาจารย์
พร้อมนักเรียนจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด ลงพื้นที่ภาคสนามในจังหวัดกาฬสินธุ์ สกลนครและนครพนม
(ต่อมามีพื้นที่แยกตัวเป็นจังหวัดออกจากนครพนม คือ มุกดาหาร) โดยรวบรวมเอาท่าพ็อน กลอนลำ ดนตรี
และการแต่งกาย จนเป็นผลงาน “พ็อนภูไท 3 เผ่า” ขึ้นมาครั้งแรก พ็อนภูไท 3 เผ่า จะเริ่มจากการพ็อน
ของชาวภูไทจังหวัดกาฬสินธุ์ ภูไทจังหวัดสกลนคร และภูไทจังหวัดนครพนม ในการพ็อนภูไททั้ง 3 เผ่านี้
จะมีผู้ชายเข้ามาพ็อนประกอบทั้งสามเผ่า มีการแสดงการพ็อนมวยโบราณต่อสู้แสดงเชิงมวยกันระหว่าง
เผ่าและตลอดจนการพ็อนเกี่ยวพาราสีของชายหญิงอีกด้วย หลังจากนั้นไม่นาน “วิทยาลัยนาฏศิลป์
กาฬสินธุ์” ก็ได้ประดิษฐ์ พ็อนภูไท 3 เผ่า ในอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ จะเริ่ม
การพ็อนด้วยเผ่าสกลนครก่อน ตามมาด้วยภูไทจังหวัดกาฬสินธุ์ และภูไทจังหวัดนครพนม ซึ่งจะพ็อนเฉพาะ
ผู้หญิงล้วนสำหรับ “พ็อนภูไท 3 เผ่า” ของชมรมนาฏศิลป์และดนตรีพื้นเมือง (วงแคน) จะใช้วิธีการ
นำเสนอคล้ายกับพ็อนภูไท 3 เผ่า ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด เพียงแต่มีท่าพ็อนที่แตกต่างกันเล็กน้อย
อนึ่งพระธาตุเชิงชุมเป็นปูชนียสถานที่สำคัญของจังหวัดสกลนคร ซึ่งในสมัยโบราณนั้นต้องมีคนคอยเฝ้า
ดูแล รักษาทำความสะอาดอยู่ตลอดทั้งปี ซึ่งพวกที่ดูแลทำนุบำรุงพระธาตุเชิงชุมนี้ จะได้รับการยกเว้น
ไม่ต้องเสียภาษีรัชชูปการ ซึ่งมีหลายชนเผ่าด้วยกัน ซึ่งในกลุ่มผู้ดูแลนั้นมีชาวภูไทรวมอยู่ด้วย ในตอนนั้น

มักจะมียางบุญทอดผ้าป่าและฉลององค์พระธาตุเชิงชุม ชาวบ้านจะนำข้าวเม่า ปลาอย่าง มาติดกัณฑ์เทศน์ ชาวภูไทซึ่งเป็นกลุ่มที่อาสาเป็นผู้ปฏิบัติรักษาองค์พระธาตุ โดยเฉพาะผู้ชายจะแต่งตัวนุ่งกางเกงขาก๊วย และนุ่งโสร่งทับ สวมเสื้อดำ จะพ้องด้วยลีลาอันอ่อนช้อยสวยงาม โดยร้องและพ้องกันเป็นหมู่ ๆ แล้วจึงถวายผ้าป่า ต่อมาได้มีการดัดแปลงทำพ้องให้สวยงามยิ่งขึ้นเปลี่ยนจากผู้แสดงชายมาเป็นหญิงล้วน

การอพยพของกลุ่มชนชาวภูไทสู่เมืองต่าง ๆ ในอีสาน

ชาวภูไทมีบรรพบุรุษที่มีต้นกำเนิดอยู่บริเวณสิบสองจุไท ซึ่งเป็นพื้นที่ในทางตอนใต้ของจีน เมื่อราว 2,700 ปีที่แล้ว ชาวภูไทมีการอพยพเข้ามาในประเทศไทยอยู่หลายครั้งและมีการตั้งถิ่นฐานทั้งในจังหวัดทางภาคอีสานและภาคกลาง ทั้งนี้ชาวภูไทส่วนใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคอีสานล้วนมีบรรพบุรุษที่อพยพมาจากเมืองวังทั้งสิ้น แต่เดิมภูไทที่อยู่ในเมืองวังในอดีตนั้น มีภูมิลำเนาอยู่ในเมืองแฉง ซึ่งอยู่ตอนใต้ของจีนในแคว้นสิบสองจุไทมาก่อน ชาวภูไทแบ่งออกเป็น 2 พวก คือ “ภูไทดำ” และ “ภูไทขาว” ภูไทดำจัดว่าเป็นภูไทแท้ ตั้งถิ่นฐานอยู่ใน 8 เมือง คือ เมืองแฉง, เมืองตุง, เมืองม่วย, เมืองลา, เมืองโมะ, เมืองหวัด, เมืองซาง, และเมืองคาย ลักษณะของชาวภูไทดำเป็นคนผิวขาว กิริยาอาการคล้ายชาวลาว ที่ชอบรับประทานข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก การแต่งกายผู้ชายนุ่งกางเกงขาแคบ ใช้ผ้าด้ายตาเมล็ดงาสีดำ หรือนุ่งผ้าขาวม้าด้ายสีขาว สวมเสื้อด้ายสีดำ เครื่องประดับของชายมีกำไลมือและแหวน ผู้หญิงนุ่งซิ่นใส่เสื้อผ้าสีดำ มีกำไลเงินกับต่างหูเป็นเครื่องประดับ ประจำตัวอยู่เสมอ ผู้หญิงที่ยังไม่มีสามีจะเกล้ามวยผมเมื่อมีสามีแล้วก็จะเกล้าผมสูง เครื่องนุ่งห่มส่วนใหญ่ใช้สีดำหรือสีเข้ม ๆ ด้วยลักษณะการแต่งกายนี้เองจึงเรียกชื่อว่า “ภูไทดำ” ภูไทขาว มีต้นกำเนิดเป็นจีนแซ่ฟอ อพยพเข้ามาจากเมืองสินเจา, ใกล้เมืองกวางตุ้ง, ต่อมาได้อพยพมาอยู่ที่เมืองไล, เมืองเจียน, เมืองนุน, และเมืองบาง รวม 4 เมือง ภูไทขาวนุ่งห่มด้วยเสื้อผ้าสีขาว โดยเฉพาะเมื่อมีการทำศพจะนุ่งห่มด้วยเครื่องแต่งกายชาวล้านนาอยู่จนครบ 3 ปีด้วยลักษณะการแต่งกายนี้เองจึงเรียกชื่อว่า “ภูไทขาว” (นวรรตน์ บุญภีระ, 2558)

เนื่องจากพื้นที่บริเวณเมืองแฉงและเมืองไลในแคว้นสิบสองจุไทที่ชาวภูไทอาศัยอยู่นั้นเป็นป่าเขาที่ไม่อุดมสมบูรณ์นัก รวมทั้งยังเป็นดินแดนคาบเกี่ยวอยู่ในการปกครองถึง 3 ฝ่าย คือ จีน หลวงพระบาง และญวน เมื่อเกิดสงครามระหว่างจีน ญวน และหลวงพระบาง มักมีการยกทัพผ่านดินแดนสิบสองจุไท ชาวภูไทก็ต้องพลอยเดือดร้อนเสมอ โดยไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้รับชัยชนะโดยเด็ดขาด เหตุนี้ภูไทจึงพากันอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณเมืองวัง เมืองคำเกิด และเมืองคำม่วนในประเทศลาว ต่อมาในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีต่อเนื่องถึงสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีการยกทัพไปตีอาณาจักรล้านช้างก็ได้มีการกวาดต้อนเชลยภูไทเข้ามาตั้งถิ่นฐานในสยาม ขณะที่ในรัชกาลที่ 3 เจ้าเมืองเวียงจันทน์ได้ก่อการเป็นกบฏ พระองค์จึงสั่งให้แม่ทัพไปปราบกบฏเมืองเวียงจันทน์และเมื่อปราบกบฏเสร็จเรียบร้อยแล้ว กองทัพสยามจึงกวาดต้อนชาวภูไทที่เมืองวัง เมืองคำเกิด และเมืองคำม่วน ข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่ที่ฝั่งสยาม

วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น 75
ปีที่ 9 ฉบับที่ 4 ตุลาคม - ธันวาคม 2565

เพื่อเป็นการตัดกำลังของล้านช้าง เหตุนี้จึงมีชาวภูไทตั้งบ้านเรือนทำมาหากินในที่ต่าง ๆ ของไทยจนถึงปัจจุบัน (ปรีวรรต สาร, ม.ป.ป.) ทั้งนี้การอพยพโยกย้ายของชาวภูไทเพื่อตั้งถิ่นฐานในที่ต่าง ๆ จนมีตำแหน่งใหญ่โตเป็นเจ้าของ, อุปฮาด, ราชวงศ์, ราชบุตร, และกรรมการเมืองในเมืองต่าง ๆ นั้น ได้แก่ (ศูนย์ภูไทศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์, ม.ป.ป.)

1) เมืองเรณูนคร ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 ประมาณปี พ.ศ. 2373 ชาวภูไทเมืองเรณูนครอพยพมาจากเมืองวัง ซึ่งอยู่ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง อยู่ติดแดนญวน เมื่ออพยพมาครั้งแรกนั้นพากันตั้งบ้านอยู่ 3 แห่ง คือ ที่บ้านห้วยขัว บ้านบ่อจันทร์ และบ้านดงหวาย ต่อมาเมืองนี้ถูกยกฐานะเป็นเมืองเรณูนคร โดยมีเจ้าเพชรเจ้าสายเป็นหัวหน้าอำนวยการจัดสร้างเมืองขึ้น และได้อพยพราษฎรจากหมู่บ้านทั้ง 3 แห่ง เข้ามารวมอยู่ที่บ้านดงหวาย ซึ่งเป็นที่ตั้งเมืองเรณูนครในปัจจุบัน แล้วจึงให้ท้าวสายเป็น “พระแก้วโกมล” เจ้าเมืองคนแรก โดยปัจจุบันคือ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

2) เมืองพรรณานิคม ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2387 เป็นชาวภูไทที่อพยพมาจากเมืองวัง มีท้าวโสมกลาง เป็นผู้ดำเนินการสร้างเมืองจึงตั้งให้เป็น “พระเสนาณรงค์” เจ้าเมืองคนแรกปกครองเมืองพรรณานิคม จัดการปกครองต่อกันมา ปัจจุบันคือท้องที่อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

3) เมืองกุดสินารายณ์ ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2387 เป็นชาวภูไทที่อพยพมาจากเมืองวัง โดยมีราชวงศ์ (กอ) (บางฉบับเรียก วอ) ของเมืองวังอพยพมาด้วย เมื่อยกเมืองกุดสินารายณ์ขึ้นเป็นเมืองจึงโปรดเกล้าฯ ให้ราชวงศ์ (กอ) เมืองวังเป็น “พระธิเบศวงศา” เป็นเจ้าเมืองคนแรก ปัจจุบันคือท้องที่อำเภอภูผินารายณ์จังหวัดกาฬสินธุ์

4) เมืองแล่นช้าง ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2387 บรรพบุรุษของชาวภูไทในเมืองแล่นช้างอพยพมาจากบ้านห้วยนายน แขวงเมืองวังโดยมี “หมื่นเดชอุดม” เป็นหัวหน้าเมื่อได้จัดตั้งขึ้นเป็นเมืองแล้วได้โปรดเกล้าฯ ให้หมื่นเดชอุดมเป็น “พระพิชัยอุดมเดช” เจ้าเมืองคนแรก ต่อมายุบเป็นอำเภอเมื่อปี พ.ศ. 2442 แล้วยุบเป็นตำบลเมื่อ พ.ศ. 2452 ปัจจุบันตำบลภูแล่นช้างขึ้นอยู่กับอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

5) เมืองหนองสูง ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2387 บรรพบุรุษเป็นชาวภูไทที่อพยพมาจากเมืองวัง โปรดเกล้าฯ ให้ท้าวสิงห์หรือท้าวสีหนามเป็น “พระไกรสรราช” เจ้าเมืองคนแรก ปัจจุบันคือท้องที่อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

6) เมืองเสนางคนิคม ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2382 เป็นชาวภูไทที่อพยพมาจากเมืองตะโปน (เซโปน) ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระศรีสุราช (ท้าวจันทร์) เป็น “พระศรีสินธุสงคราม” เจ้าเมืองคนแรก ต่อมาได้มีการยุบเป็นอำเภอเสนางคนิคมในปี พ.ศ. 2445 แล้วถูกยุบเป็นกิ่งอำเภอเสนางคนิคม ให้ขึ้นกับอำเภออำนาจเจริญ และในวันที่ 24 เมษายน 2460 ได้เปลี่ยนชื่อจากกิ่งอำเภอเสนางคนิคมเป็นกิ่งอำเภอหนองหับม้า ปัจจุบันถูกยุบลงเป็นตำบลเสนางคนิคมขึ้นกับอำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ

7) เมืองคำเขื่อนแก้ว ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2387 เป็นชาวภูไทที่อพยพมาจากเมืองตะโปน แต่เดิมเมืองคำเขื่อนแก้ว เรียกว่า บ้านคำเมืองแก้ว โปรดเกล้าฯ ตั้งให้ท้าวสีหนามเป็น “พระรามณรงค์” เจ้าเมืองคนแรก ปัจจุบันคือท้องที่ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอขามเฒ่า จังหวัดอำนาจเจริญ

8) เมืองวาริชภูมิ ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2402 เป็นชาวภูไทที่อพยพมาจากเมืองกะปอง โดยโปรดเกล้าฯ ให้ท้าวพรหมสุวรรณ ขึ้นเป็น “พระสุรินทรบริรักษ์” ในฐานะเจ้าเมืองคนแรก ปัจจุบันคืออำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร

การอพยพของชาวภูไทจากแคว้นสิบสองจุไทเข้ามาในสยามเกิดขึ้นในหลายระลอก ซึ่งการเข้ามาของพวกเขามีการนำรูปแบบวิถีชีวิต ความเชื่อ และภูมิปัญญาที่มีลักษณะเฉพาะตัวของตนติดมาด้วย ซึ่งวัฒนธรรมของชาวภูไทนี้มีความเข้มแข็ง เพราะมีการสืบสานกันมาอย่างยาวนาน และยังปรากฏให้เห็นในชุมชนที่มีชาวภูไทอาศัยอยู่ ส่วนวิถีชีวิตของชาวภูไทจะความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวภูไท ก็เหมือนกับครอบครัวไทยทั่ว ๆ ไป คือ ในครอบครัวก็จะมีพ่อเป็นใหญ่ที่สุด รองลงมาคือ แม่ พี่คนโต และรองลงไปตามลำดับ ในอดีตเมื่อ 40 ปีก่อน สังคมภูไทได้ให้ความสำคัญต่อผู้เป็นสามีมาก ในปัจจุบันก็ยังให้ความสำคัญนับถืออยู่ เพียงแต่ลดพฤติกรรมบางอย่างลงไป เช่น การสมมาสามีในวันพระ บางคนไม่ได้ทำเลยโดยเฉพาะภรรยารุ่นใหม่ แต่จะสมมาสามีตอน “ออกคำ” (นอกจากการอยู่ไฟใหม่ ๆ) เหมือนในอดีตเพราะสามีเป็นผู้ลำบากทุกข์ยาก อดตาหลับขับตานอน ตักน้ำหาพินดูแลภรรยาที่อยู่คำ (การอยู่คำภาษาลาวจึงเรียกว่าอยู่กรรม) การกินข้าว แต่ก่อนต้องพร้อมกัน เมื่อทุกคนนั่งวงล้อมนาข้าวแล้ว ให้สามีเริ่มก่อนเดี๋ยวนี้ลดลงเพราะต่างมีธุระลูกก็รีบไปโรงเรียน สามีก็ติดธุระก็อนุญาตลูกเมียกินก่อนนานๆ เข้าก็เลยถือเป็นเรื่องธรรมดาไป แต่ก็มีแบบเดิมให้เห็นอยู่ไม่มากการเปลี่ยนแปลงนี้เริ่มมีมาประมาณ 30 ปีมาแล้ว และการสืบสายตระกูลชาวภูไทส่วนใหญ่ผู้ชายจะเป็นหลักในการสืบสายตระกูล ในการสืบมรดกนั้นในอดีตมักจะให้ผู้ชาย เพราะถือว่าลูกผู้หญิงต้องไปสร้างกับสามี ลูกชายคนที่จะได้มรดกมาก แบ่งดังนี้ (ประตุสู่อีสาน, 2565)

1) พี่จะได้มากกว่าน้อง คือ “อ้ายเอาสอง น้องเอาหนึ่ง” เพราะมรดกต่าง ๆ เช่น ที่นาถือว่าพี่เป็นคนช่วยพ่อทำมากกว่าน้อง นอกจากนี้พี่ยังเป็นคนเลี้ยงน้องด้วย

2) ผู้ที่รับภาระเลี้ยงดูพ่อแม่มาก ย่อมได้มากกว่า ไม่ว่าจะพี่หรือเป็นน้อง ถ้าเป็นผู้ดูแลพ่อแม่จนพ่อแม่ตาย มรดกส่วนที่ยกไว้ของพ่อแม่ย่อมเป็นของผู้ที่เลี้ยงดูนั้น (พ่อแม่มักอยู่กับลูกชายมากกว่าอยู่กับลูกสาว ทั้งในอดีตและปัจจุบัน) มีการให้มรดกแก่ลูกสาวอีกวิธีหนึ่ง คือ การ “กาวลำชาย” (กล่าวเอาว่าเป็นลูกชาย) คือ ในกรณีที่ลูกสาวแต่งงานออกเรือนไปอยู่กับสามี แล้วเกิดตกทุกข์ได้ยาก ผู้เป็นพ่อก็เอามา “กาวลำชาย” ให้รับมรดกได้ “การกาวลำชาย” นั้นจะกล่าวตอนที่หญิงสาวแต่งงาน โดยแจกไม้ขีดไฟให้ “เท้าอ้ายเท้าน้อง” (ผู้เฒ่าผู้แก่ฝ่ายพ่อ) และบรรดาแขกทั้งหลาย แล้วประกาศให้ทราบทั่วว่า “นาง... ต่อไปนี้จะกล่าวถือว่าเสมือนเป็นลูกชาย...ให้ญาติพี่น้องรับทราบไว้”

เมื่อกล่าวแล้ว นาง...ก็มีสิทธิรับมรดกจากพ่อ และบางคนเมื่อถูกกล่าวหาแล้วหันมาใช้นามสกุลของพ่อ ก็มี ในปัจจุบันนี้การสืบสายตระกูลสืบมรดก ลูกทุกคนมีสิทธิได้รับแบ่งเท่าเทียมกันแต่จะยกไว้ “พูดพ่อแม่” (ส่วนของพ่อแม่) ไว้ให้ผู้ที่เลี้ยงพ่อแม่จนตายและขนาดครอบครัว ในอดีตยังไม่มีกรวางแผนครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีขนาดใหญ่ บางครอบครัวมีลูกตั้ง 10-12 คน ใครมีลูกมากยิ่งดีจะได้ “กินแสม (กินแรง) ลูก” คือ จะมีผู้มาเลี้ยงดู เวลาที่มีการแต่งงานจะมีการให้พรคู่บ่าวสาวว่า “เฮ้อได้ลูกเต็มบ้านเฮ้อได้หลานเต็มเมือง” (ให้ได้ลูกเต็มบ้าน ให้ได้หลานเต็มเมือง) แต่ในปัจจุบันเมื่อมีการรณรงค์การคุมกำเนิด บางครอบครัวก็มีลูก 2 คน หรือมีแค่คนเดียว พร้อมทั้งชาวภูไทจะมีครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวขยาย ซึ่งในสมัยก่อน 30 ปีมาแล้ว ผู้ที่แต่งงานแล้วจะอยู่กับพ่อแม่หรือพ่อตาแม่ยายเสียก่อน ช่วงระยะ 2-3 ปี แล้วจึงค่อยแยกครอบครัวออก แต่ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงคือพ่อแต่งงานอยู่กับพ่อแม่ช่วงระยะเดียวเดี๋ยวก็ออกไปนั้นจะแยกกล่าวดังนี้

1) ลูกชาย ในสมัยก่อนเมื่อลูกชายแต่งงานแล้วต้องอาศัยอยู่กับพ่อก่อน เพราะต้องพึ่งพ่อแทบทุกอย่าง เงินทองก็ต้องอาศัยพ่อแม่ เวลาที่จะออกเรือนแยกไปไม่แน่นอน หากน้องชายแต่งงานเร็วพี่ชายก็จะแยกเรือนออกไปเร็ว เดียวนี้เปลี่ยนไปลูกชายก็เลยหาเงินเอาเอง สร้างฐานะได้ไว จึงแยกครอบครัวได้ไว

2) ลูกเขย ไม่มีใครอยากจะ “ชูพ่อแม่” เลย เพราะทุกข์ยากทั้งกายและใจ สำรวมทุกอริยาภต้อง “คะล้า” หลายอย่าง ทำงานสารพัด จนมีคำพูดว่า “เล็กอยู่เฮินว่าเขย” (เหล็กอยู่เรือนเรียกว่า พร้า ซ้ำอยู่เรือนเรียกว่า เขย) เสมือนว่า เขย คือชี้เข้าคนหนึ่งในเรือน ความทุกข์ยากของเขยชู พรรณนาไว้เป็นผญาอีสาน (ผู้ไท) ดังนี้ (ประตุสู้อีสาน, 2565)

ในปัจจุบันนี้ “เขยชู” ประเภทที่ออกเรือนได้ จะออกเรือนเร็วกว่าอดีต เพราะหาเงินหาทอง เพื่อสร้างฐานะได้เร็วกว่าอดีต ถึงแม้จะมีการชูพ่อแม่ พ่อแม่ก็หัวสมัยใหม่ พยายามทำให้ลูกเขยอยู่อย่างสบายใจเป็นกันเอง สำหรับฮิตสำคัญก็ยังปฏิบัติอยู่ เช่น ห้ามกระทำบางอย่างบนบ้านพ่อตา เช่น ลับพร้า ชัดพิกพร้า ดิด สี ตี เป่า ร้อง รำ ทำเพลง จับมือถือแขนน้องสาวภรรยาห้ามทุกกาลเทศะ

ฮิตบ้าน คองเมืองชาวภูไท

บทบาทของสมาชิกครอบครัวและบทบาทของสมาชิกในครอบครัวของชาวภูไทนั้น จะมีความเป็นเอกลักษณ์และมีความแตกต่างกันไปตามสถานะในประเด็นดังต่อไปนี้ (ประตุสู้อีสาน, 2565)

1) บทบาทของผู้ที่เป็นสามี บทบาทต่อครอบครัว มีบทบาทในการเป็นผู้นำครอบครัว ต้องเป็นคนขยันทำมาหากิน “เฮ้อตีนตักลูกเข้า” (ให้ตีนตัก ลูกเข้า) “ตีนมือเข้าเฮ้อได้ 9 ทางหยาม” (ตีนเข้าให้ได้ 9 ทางไปหาอยู่หากิน หาเงินหาทอง) ไม่เป็นคนละเลย ไม่นิ่งดูตาย “มีเฮ้อกัมน้ำอยู่ต่ายหงายตาอยู่เบา” (ไม่ให้กัมน้ำอยู่ต่ายหงายตาอยู่เปล่า) ไปนั้นมานี้ให้รู้จักมองหาสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แล้วนำมาใช้ คือ “ไปตองอย่าได้มาเบา ไปเลาอย่าได้มาต่าย เฮ้อฮักไม้ต่ายมาแก้งกันหม้อ” (ไปตองอย่ามาเปล่า ไปเหล่าอย่า

มาตาย ให้หักไม้ตายมาชำระกันหม้อ คือ เอามาเป็นพิน) ให้เป็นคนมีความเพียร ประกอบสิ่งใดก็ทำให้สำเร็จ คือ “ค่าน้ำมีเฮ้อเอ็ดกันฟู จกฮุมมีเฮ้อเอ็ดมือสั้น” (ค่าน้ำอย่าให้กันฟู ล้วงรุธอย่าทำมือสั้น) เหล่านี้ล้วนเป็นคำสั่งสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ตั้งแต่โบราณนานมา ทุกวันนี้ก็ยังใช้อยู่ โดยเฉพาะจะสอนเน้นในตอนผู้จะเป็นเจ้าบ่าวตอนเข้าพิธีแต่งงาน นอกจากนี้ยังต้องดูแลให้ความคุ้มครองแก่ภรรยาและบุตร คือ ปฏิบัติตนเป็นสามีที่ดีภรรยา เป็นพ่อที่ดีแก่บุตร ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาให้สมกับเป็นช้างเท้าหลัง

2) บทบาทต่อบุพการี ต้องให้ความเคารพ ให้การดูแลเอาใจใส่ให้การเลี้ยงดูพ่อแม่ของตนเอง สมกับเป็นลูกที่ดี พ่อแม่ของภรรยาคือพ่อตาและแม่ยาย ยิ่งให้ความยำเกรงเป็นพิเศษในอดีตถึงขั้นเอาผีเรือนมาว่าเลย ถ้าเขาทำไม่ดีไม่งามจะผีดผีเรือน ต้อง “เม่อ” (ปรับไหม) สิ่งที่เขาทำแล้วผิดนั้นเป็นการกระทำที่บ้านพ่อตา เช่น ห้ามลับพรวด ใส่หมวก ชัดมัดขัดฝักพรวด ร้องรำทำเพลง ดิดสีตีเป่า เดินเตะเตี้ยวลอยชาย (นุ่งผ้าขาวม้าไม่เหน็บชาย) ใส่รองเท้าย่ำบนบ้าน จับมือถือแขนน้องสาวภรรยา ละลาบละล้วงกระด้าง กระตื่องต่อฝ่ายพ่อตา มีคำสอนอยู่ว่า “เชื้อพ่อแม่ลุงตำ โตท้อก้อย น้อยท้อทุ เฮ้อเครพยำแหง” (เชื้อสายทางพ่อตาตัวเท่านี้วักก้อย น้อยเท่าไม้ตะเกียบ ให้เครพยำเกรง) ในปัจจุบันนี้ที่กล่าวมาทั้งหมดก็ยังถืออยู่ เพียงแต่ไม่ค่อยจะอ้างผี (ข้อห้ามเหล่านี้ที่จริงก็เป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมทั้งนั้น)

3) บทบาทของภรรยาต่อครอบครัว ถึงแม้ภรรยาจะเป็นผู้ “อยู่กับเหย้า ผ่ากับเรือน” (อยู่กับเหย้า ผ่ากับเรือน) แต่รับภาระหนัก เช่น เลี้ยงลูก หุงหาอาหาร ตักน้ำตำข้าว “น้ำมีเฮ้อฮาดแอง แงมีเฮ้อฮาดหม้อ” (น้ำไม่ให้ฮาดแอง แงมิให้ฮาดหม้อ) ซักเสื้อผ้าเก็บกวาดเหย้าเรือน จัดหาเครื่องนุ่งห่มตั้งแต่ อี้วฝ้าย ปั่นฝ้าย ทอผ้า ตัดเย็บ (ด้วยมือ) จนสำเร็จเป็นเครื่องนุ่งห่มได้ ยังไปช่วยงานสามีนอกบ้านด้วย เช่น งานไร่งานสวน ทั้งยังต้องปรนนิบัติพ่อปู่แม่ย่าอีก ในปัจจุบันนี้ก็เหมือนเดิม แต่มีเปลี่ยนแปลงไปบ้าง คือภรรยาบางคนก็ออกไปทำงานนอกบ้านเทียบเท่าสามี โดยฝากการเลี้ยงดูลูกให้กับปู่ ย่า ตา ยาย สาเหตุการเปลี่ยนแปลงก็เนื่องมาจากสถานะเศรษฐกิจรัดตัว ถ้าปล่อยแต่สามีหาเลี้ยงครอบครัวก็คงจะลำบาก

4) บทบาทต่อชุมชน ในอดีตภรรยาไม่ค่อยจะมีบทบาทต่อชุมชน เพราะได้รับการอบรมสั่งสอนให้รู้หน้าที่แม่บ้าน ให้อยู่กับเหย้าผ่ากับเรือน แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนไปตามภาวะเศรษฐกิจและสังคม ถ้าลูกแต่ในบ้านก็จะไม่ทันสมัย หูไม่กว้าง ตาไม่ไกล บางครั้งก็เสียผลประโยชน์ต่อครอบครัวด้วย เช่น การเป็นกลุ่มสมาชิกกลุ่มแม่บ้านต่าง ๆ การเข้าร่วมพัฒนาหมู่บ้าน การเข้ารับการอบรมความรู้ด้านต่าง ๆ เป็นต้น

5) บทบาทต่อบุพการี ให้ความอุปการะญาติพี่น้องทั้งฝ่ายตน และฝ่ายสามีเหมือนครอบครัวทั่วไป

6) บทบาทต่อบุตร ภรรยาจะเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับลูกมากกว่าสามี เพราะเป็นผู้เลี้ยงดูอย่างใกล้ชิด ดังนั้นการอบรมสั่งสอนลูก จะเป็นหน้าที่ของภรรยามากกว่า การอบรมเลี้ยงดู ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันก็มีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก ผู้ที่รับภาระหนักที่สุดก็คือ แม่ การหาพี่เลี้ยงยังไม่มี ถ้าจำเป็นทั้งพ่อทั้งแม่มีภาระหนัก เช่น ต้องออกดำนาก็ให้ปู่ย่าตายาย หรือน้องสาว หรือลูกหลานที่โตพอที่จะดูแลเด็กได้แล้วเป็นผู้เลี้ยงดูชั่วคราว

วิถีประชาและศีลธรรมจรรยาของชาวภูไท

ไม่ว่าลูกหญิงลูกชายจะได้รับการอบรมเหมือนกันคือ ให้มีสัมมาคารวะทุกอริยาบทให้สำรวม เช่น การยืน ต้องดูกาลเทศะ ไกลล์ผู้ใหญ่ห้ามยืนใกล้ (มิให้อยืนโถมเก้า โทมโท) ไม่ให้ยืนท่อมเกล้าท่อมหัว พุดกับผู้ใหญ่ถ้าผู้ใหญ่นั่ง ต้องนั่งพุดด้วย สำหรับหญิงจะเน้นพิเศษอีก คือ “อย่ายืนเค่อปอง” อย่ายืนใกล้ช่องกระดาน (พื้นเรือน) คงจะกลัวผู้ชายแอบเข้าไปส่องที่ได้ดูๆ ไม่ให้ยืนกลางแดด (เช้า หรือ บ่าย) มีคำสอนว่า “ขี้ค่านอย่าเอ็ดนาอิมทาง นุ่งซิ่นบางอย่ายืนกางแดด” (ขี้คร้านอย่าทำนาริมทางนุ่งซิ่นบางอย่ายืนกลางแดด) เพราะถ้าแสงแดดเข้าทางหน้าหรือทางหลัง คนผู้ทางตรงข้ามจะมองเห็นเงาเขาในผ้าถุง (ประตุสู้อีสาน, 2565)

1) การเดิน คือ ไม่ให้เดินท้าวหนัก “อย่าอย่างสะลิ่งตั้งตั้ง” (อย่าเดินแบบม้าติดกะโหลก) เดินผ่านหน้าผู้ใหญ่ต้องก้มตัวลง ถ้าอยู่ใกล้ให้เดินเข้าหรือคลาน “ย่างก่ายหน้าก่ายตาผู้ใหญ่ พอก้มเหลือก้ม พอคาย” การนั่ง ชายให้นั่งขัดสมาธิ หญิงให้ “นั่งตะมอ” (นั่งพับเพียบ) ถ้านั่งกินข้าว (กับพื้น) เป็นเด็กไม่ว่าหญิงหรือชายให้นั่งพับเพียบหมด

2) การนอน คือหญิงห้ามนอนในที่เปิดเผย ถ้านอนที่เปิดเผยให้ระมัดระวังให้นอนตะแคง ผ้าถุงเห็นหว่างขา ห้ามนอนหงาย ห้ามนอนใกล้ “ปอง” (ช่องกระดานพื้นเรือนหรือช่องข้างฝา) กลัวจะถูกชาย “จก” (ล้วง) ผู้ชายไม่ค่อยมีการห้ามเรื่องการนอน แต่ไม่ว่าหญิงหรือชายจะมีสถานที่ห้ามนอนคือได้ชื่อบ้าน เพราะชื่อบ้านเป็นสิ่งที่วางศพ แม้แต่พาข้าวก็ห้ามวางได้ชื่อ และอีกอย่างห้ามนอนเอามือทับหน้าอก เพราะผีจะอำ (ผีทับ)

3) การพุด คือชาวภูไทเมื่อ 40 ปี ก่อนมักใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่งว่า “กู” บุรุษที่สองใช้คำว่า “มึง” ลูกพุดกับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ก็ใช้คำนี้ ส่วนคำว่า “ซ้อย” และ “เจ้า” เป็นคำพุดที่สุภาพมาก จะใช้อยู่ระหว่างบ่าวสาว คู่ผัวเมีย ลูกเขยกับพ่อตาแม่ยาย ลูกสะใภ้กับพ่อปู่แม่ย่า ปัจจุบันเปลี่ยนไปเพราะการศึกษาเจริญขึ้น คำว่า กู มึง ที่เด็กใช้กับพ่อแม่ไม่ได้ยินอีกแล้ว

4) วัฒนธรรมการกิน คือแหล่งที่มาของอาหารการกิน ชาวภูไทเป็นคนที่พิถีพิถันในเรื่องการเลือกทำเลที่จะตั้งหมู่บ้าน จะต้องเป็นที่ราบใกล้ภูเขาหรือแหล่งน้ำ ในอดีตแหล่งอาหารก็ใกล้บ้านนั่นเอง พวกสัตว์บกสัตว์น้ำ เก้ง หมูป่า กระรอก กระแต มีให้เห็นอยู่ทุกวัน หาได้ง่ายและมีกินบ่อย พืชผักต่าง ๆ ก็มีมาก ทั้งพืชบ้าน พืชสวน พืชป่า ดังมีผญาคำสอนบทหนึ่งว่า “อย่าไปเก็บดอกหวานบ้านเพิ่นมาบ้านเฮ้อเจ้ายืนงอยชานเก็บดอกกะเจ้วอิมโฮ้” (อย่าไปเก็บดอกหวานบ้านอื่นมาบ้าน ให้เจ้ายืนที่ชานเก็บดอกกระเจียวริมรั้ว) ซึ่งให้เห็นว่าสมัยก่อนดอกกระเจียวก็เก็บเอาที่ริมรั้วติดกับชานบ้าน แสดงว่าอุดมสมบูรณ์มากจริง ๆ

5) อุปนิสัยในการกิน คือชาวภูไทมีอุปนิสัยในการกินแบบเรียบง่ายและในการกินอาหารก็เหมือนอีสานทั่ว ๆ ไป คือ กินข้าวเหนียว นึ่งกินกับพื้น ไม่มีช้อนกลาง ซ้อน 2-3 คัน เปลี่ยนกันชด บางครอบครัว

ก็กินในห้องครัว บางครอบครัวก็กินที่ระเบียงหน้าบ้าน ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง บางครอบครัวที่มีฐานะดีหน่อยก็มีโต๊ะอาหาร (บางทีกินข้าวเจ้า) คือ พยายามปรับตัวเหมือนกับคนภาคกลาง ความเชื่อเกี่ยวกับอาหาร ชาวภูไทมีความเชื่อเกี่ยวกับอาหารที่จะต้อง “คะล่ำ” เพราะมีความเชื่อว่าอาหารบางชนิดกินเข้าไปแล้วจะทำให้ผิดต่อโรค โดยเฉพาะ “แม่อยู่คำ” (ผู้หญิงที่กำลังอยู่ไฟ) จะกินแต่ข้าวจี หน่อข่า หรือ ผักต่าง ๆ ปูจี กบ เขียด ยังพอกินได้ แต่ในปัจจุบันนี้ได้รับการอบรมด้านโภชนาการ ความเชื่อก็เปลี่ยนไปบ้างแล้ว แต่กระต่ายและแก้ง ในปัจจุบันก็ยังกินไม่ได้ ซึ่งถ้ากินเข้าไปแล้วจะ “ผิดกรรม”

6) ที่อยู่อาศัย สภาพบ้านเรือนของชาวผู้ไทยในอดีตสมัย 40 ปี มาแล้วเป็นเรือนทรงมนิลา คือ มีหลังคาทรงเหลี่ยมยอดแหลมตั้งสูง ใต้ชานสูงประมาณ 2 เมตร มีฝาล้อมรอบ มีประตูหน้าบ้านเข้า 2 ประตู มีหน้าต่างแห้งเตี้ยเล็ก ๆ พอเอาศีรษะลอดเข้าออกได้ ภาษาผู้ไทยเรียกว่า “ประตูบอง” ถ้าเป็นบ้านของผู้มีฐานะหน่อยหน้าต่างจะสูงเท่าประตู ตรงหน้าต่างจะมี “เสापากข้าง” หรือ “เสาคาข้าง” ค้ำทอดบ้าน ตรงหน้าต่าง ภาษาภูไทเรียก “หอนทอด” จะตีติดคร่าว เสาคางข้าง หรือปากข้างจะปาดเป็นรูปค้ำทอดไว้ จะเป็นเสาใหญ่กว่าเสาบานทุกต้น เป็นเสาไขว้พิเศษสลักเสาลวดลาย ปลายเสาจะปาดเป็นรูปกลีบบัวหรือ กาบพรหมศ

7) ภาษา (ภาษาที่ใช้เป็นภาษาภูไทและยังคงรักษาไว้ได้ด้วยดีตลอดมา) ภาษาภูไทเป็นภาษาที่พูดแปร่งไปจากภาษาลาวและภาษาไทยภาคกลาง ซึ่งไม่สามารถอธิบายเป็นภาษาเขียนได้ เพราะหลายคำเสียงไม่ตรงกับวรรณยุกต์ใด

สรุป

ในพงศาวดารเมืองแฉง (แฉง) กล่าวถึงการกำเนิดมนุษย์และถิ่นกำเนิดของชาวภูไทว่าเกิดจากเทพสามภรรยา 5 คู่ ซึ่งเป็นพี่น้องกัน เมื่อหมดอายุบนสวรรค์จึงอธิษฐานจิตเนรมิตน้ำเต้าขึ้นมา เทพทั้ง 5 คู่ก็เข้าไปอยู่ในน้ำเต้า น้ำเต้าลอยจากสวรรค์มาตกบนภูเขาที่ทุ่งนาเตา ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองแฉงไปทางตะวันออกเป็นระยะทางเดิน 1 วัน น้ำเต้าได้แตกออก เทพได้กลายเป็นมนุษย์ 5 คู่ ออกมาจากน้ำเต้าทีละคู่ตามลำดับ คือ ข่า, แจะ, ภูไท, ลาวพุงขาว, ฮ่อ (จีน), และแกว (ญวน) ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของมนุษย์ 5 เผ่าพันธุ์ในเวลาต่อมาคนเหล่านี้ได้แยกย้ายกันตั้งรกรากในพื้นที่ต่าง ๆ สำหรับชาวภูไทตั้งบ้านเรือนที่เมืองแฉง มี “ขุนลอคำ” เป็นหัวหน้า ประชากรของภูไทได้เพิ่มจำนวนถึง 33,000 คนในเวลาต่อมา และขยายตัวไปตั้งรกรากหลายเมือง “ขุนบรม” ราชนบุตรของขุนลอคำ ได้เป็นเจ้าเมืองแฉงใน พ.ศ. 1274 และ “ขุนลอ” บุตรของขุนบรมราชา ได้มาตั้งเมืองหลวงพระบางใน พ.ศ. 1283 จากพงศาวดารเมืองโล กล่าวว่ามีชาวภูไทในดินแดนนี้ 2 กลุ่มชาติพันธุ์ คือ (ชาวภูไท, 2563)

1. กลุ่มชาติพันธุ์ภูไทขาว อาศัยอยู่เมืองเจียน, เมืองมุน, เมืองบาง, มีเมืองโลเป็นเมืองใหญ่รวม 4 เมือง ดินแดนแถบนี้อยู่ใกล้ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน อากาศหนาว ชาวภูไทจึงมีผิวขาว

อีกทั้งได้รับอารยธรรมจากจีน โดยเฉพาะการแต่งกายในพิธีศพ ซึ่งนิยมนุ่งขาว ห่มขาว จึงเรียกชาวภูไทกลุ่มนี้ว่า “ภูไทขาว”

2. กลุ่มชาติพันธุ์ภูไทดำ อาศัยอยู่เมืองควาย, เมืองคุง, เมืองม่วย, เมืองลา, เมืองโมะ, เมืองหวัด, เมืองซาง, มีเมืองแฉง (แฉน) เป็นเมืองใหญ่ รวมเป็น 8 เมือง ชาวภูไทกลุ่มนี้มีผิวคล้ำกว่าภูไทตอนบน และนิยมแต่งกายด้วยผ้าพื้นเมืองย้อมครามเข้มและอาศัยอยู่บริเวณแม่น้ำดำ ซึ่งเป็นแหล่งเกษตรกรรมจึงเรียกว่า “ภูไทดำ” ชาวภูไททั้ง 2 กลุ่ม รวมกันแล้วเป็น 12 เมือง จึงเรียกว่า “แคว้นสิบสองจุไทย” เมืองไล เมืองของชาวภูไทขาว ตั้งอยู่ในดินแดนคาบเกี่ยวหรือตะเข็บของลาว จีน และญวน เพื่อความอยู่รอดเมืองนี้จึงจำเป็นต้องอ่อนน้อมแก่ทั้ง 3 ฝ่าย ต้องส่งส่วยแก่ทุกฝ่ายเดิมแคว้นสิบสองจุไทย ขึ้นกับอาณาจักรน่านเจ้า ครั้นต่อมาไปขึ้นอยู่กับอาณาจักรโยนกเชียงแสน เมื่ออาณาจักรโยนกเชียงแสน ถูกพวกภูไทมาทำลายลง สิบสองจุไทยได้ไปขึ้นกับแคว้นหิรัญเงินยวง (ต่อมาแคว้นนี้เป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรลานนา) ใน พ.ศ. 2250 อาณาจักรล้านช้างได้แตกเป็น 2 อาณาจักร คือ ทางเหนือ เรียกว่า “อาณาจักรล้านช้างร่มขาวหลวงพระบาง” ทางใต้ เรียกว่า “อาณาจักรล้านช้างร่มขาวเวียงจันทน์” สำหรับประวัติการอพยพของชาวภูไทเข้าสู่ประเทศไทย มี 3 ระลอกด้วยกัน ดังนี้

ระลอกที่ 1 สมัยธนบุรี ระหว่าง พ.ศ. 2321-2322 เมื่อกองทัพไทยซึ่งมีเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (รัชกาลที่ 1) กับเจ้าพระยาสุรสีห์ (บุญมา) ได้นำกองทัพไทยสองหมื่นคนตีหัวเมืองลาว ตั้งแต่จำปาศักดิ์ถึงเวียงจันทน์เอาไว้ได้ หลวงพระบางซึ่งไม่ถูกกับเวียงจันทน์มาก่อนก็นำกำลังมาช่วยตีเวียงจันทน์ด้วย แม่ทัพไทยได้ให้กองทัพหลวงพระบางไปตีเมืองทันต์ (ญวนเรียก ชื่อหวี) เมืองม่วย ซึ่งเป็นเมืองของชาวภูไทดำ ได้ทั้งสองเมือง แล้วกวาดต้อนชาวภูไทดำ (ลาวทรงดำ) เป็นจำนวนมากมาตั้งถิ่นฐานที่เมืองเพชรบุรี นับเป็นชาวภูไทรุ่นแรกที่มาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย

ระลอกที่ 2 สมัยรัชกาลที่ 1 ใน พ.ศ. 2335 กองทัพเวียงจันทน์ตีหลวงพระบางแตกและจับกษัตริย์หลวงพระบางส่งกรุงเทพฯ ใน พ.ศ. 2335-2338 กองทัพเวียงจันทน์ได้ตีเมืองแฉง และเมืองพวน ซึ่งแข็งข้อต่อเวียงจันทน์ กวาดต้อนชาวภูไทดำ ลาวพวนเป็นเชลยส่งมากรุงเทพฯ รัชกาลที่ 1 ทรงมีรับสั่งให้ชาวภูไทดำประมาณ 4,000 คนไปตั้งถิ่นฐานที่เพชรบุรีเช่นเดียวกับชาวภูไทดำรุ่นแรก

ระลอกที่ 3 สมัยรัชกาลที่ 3 เป็นการอพยพประชากรครั้งใหญ่ที่สุดจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้ามาอยู่ในประเทศไทย สาเหตุของการอพยพ คือ “เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์ใน พ.ศ. 2369-2371” และเกิดสงครามระหว่างไทยกับเวียดนามในระหว่างปี พ.ศ. 2376-2490 ยุทธวิธีของสงครามสมัยนั้นคือ การตัดกำลังฝ่ายตรงข้ามทั้งฝ่ายไทยและเวียดนามต่างกวาดต้อนประชากรในดินแดนลาวมาไว้ในดินแดนของตนสำหรับประชากรในดินแดนลาวที่ถูกไทยกวาดต้อนมาอยู่ในประเทศไทยจะมีทั้งภูไท, กะเลิง, โข้, ญ้อ, แสก, โย้ย, ข่า, ซึ่งส่วนใหญ่จะถูกกวาดต้อนมาไว้ในภาคอีสาน ส่วนลาวพวน ลาวเวียง กวาดต้อนให้มาตั้งถิ่นฐาน

ทั้งในภาคอีสานและภาคกลางของประเทศไทย แถบฉะเชิงเทรา, ชลบุรี, นครนายก, ปราจีนบุรี, สระบุรี, ลพบุรี, สุพรรณบุรี, เพชรบุรี, ราชบุรี, และนครปฐม เป็นต้น ชาวภูไทที่ถูกกวาดต้อนมาในระลอกที่ 3 จะแยกเป็น 8 กลุ่มด้วยกัน สำหรับชาวภูไทในเขตจังหวัดสกลนคร เป็นพวกที่อพยพเข้ามาในกลุ่มที่ 3 และกลุ่มที่ 8 ดังนี้

กลุ่มที่ 3 อพยพมาจากเมืองวัง มาตั้งถิ่นฐานที่เมืองพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร (ใน พ.ศ.2513 อำเภอพรรณานิคม มี 7 ตำบล มีชาวภูไททั้ง 7 ตำบล รวม 65 หมู่บ้าน 32,037 คน, อำเภอเมืองสกลนคร มีภูไท 48 หมู่บ้าน ใน 13 ตำบล จาก 17 ตำบล, อำเภอพังโคน มีภูไท 4 ตำบล 23 หมู่บ้าน, อำเภอบ้านม่วง มีภูไท 3 ตำบล 16 หมู่บ้าน, อำเภอวานรนิวาส มีภูไท 4 ตำบล 8 หมู่บ้าน, อำเภอกุสุมาลย์ 2 ตำบล 4 หมู่บ้าน, อำเภอสว่างแดนดิน 2 ตำบล 3 หมู่บ้าน, อำเภอกุดบาก 1 ตำบล 3 หมู่บ้าน, อำเภอวาริชภูมิ 4 ตำบล 42 หมู่บ้าน, รวมทั้งจังหวัดสกลนครมีภูไท 212 หมู่บ้าน 20,945 หลังคาเรือน 128,659 คน)

กลุ่มที่ 8 อพยพจากเมืองกะบอง มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านปลาเป่า บ้านนี้ ยกเป็นเมืองวาริชภูมิและตั้ง “ท้าวพระยาสุวรรณ” เป็น “พระสุรินทรบริรักษ์” เป็นเจ้าเมืองคนแรก ใน พ.ศ. 2410 ปลายสมัยรัชกาลที่ 4 (ใน พ.ศ. 2513 มีภูไทในอำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร 4 ตำบล, ตำบลวาริชภูมิ 1 หมู่บ้าน, ตำบลคำบ่อ 12 หมู่บ้าน, ตำบลปลาไหล 9 หมู่บ้าน, และตำบลเมืองลาด 7 หมู่บ้าน, รวม 42 หมู่บ้าน) ชาวภูไทที่ถูกกวาดต้อน - อพยพ มาตั้งภูมิลำเนาในจังหวัดสกลนคร อย่างเป็นปึกแผ่นได้รับความร่มเย็นเป็นสุข หัวหน้าแต่ละพวกที่แยกย้ายกันอยู่ได้ติดต่อปรึกษากับเจ้าเมืองที่ตนอาศัยอยู่เพื่อขอตั้งเมือง เช่น เจ้าเมืองโสมกลางสี ที่อยู่บ้านพังพร้าว, ท้าวแก้ว อยู่ที่บ้านจำปา, และท้าวราชินิกุล อยู่บ้านหนองหอย, ก็ติดต่อกับเจ้าเมืองสกลนคร เพื่อตั้งหมู่บ้านที่ตนตั้งภูมิลำเนาอยู่เป็นเมือง คือ บ้านพังพร้าว ขอตั้งเป็น “เมืองพรรณานิคม” บ้านจำปา ขอตั้งเป็น “เมืองจำปาชนบท” และบ้านหนองหอย ขอตั้งเป็น “เมืองวาริชภูมิ” เป็นต้น และสำหรับชาวภูไททั้ง 8 กลุ่ม ได้ขยายจำนวนออกไปตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่าง ๆ ของภาคอีสานอย่างกว้างขวางในเวลาต่อมา รวมเป็น 9 จังหวัด 33 อำเภอ 494 หมู่บ้าน สรุปได้ดังนี้ คือ (1) จังหวัดสกลนคร 212 หมู่บ้าน 9 อำเภอ (พรรณานิคม, เมืองสกลนคร, วาริชภูมิ, พังโคน, บ้านม่วง, วานรนิวาส, กุสุมาลย์, สว่างแดนดิน, และกุดบาก) (2) จังหวัดนครพนม 131 หมู่บ้าน 5 อำเภอ (นาแก, เรณูนคร, ธาตุพนม, ศรีสงคราม, และเมืองนครพนม) (3) จังหวัดมุกดาหาร 68 หมู่บ้าน 5 อำเภอ (คำชะอี, เมืองมุกดาหาร, นิคมคำสร้อย, ดอนตาล และหนองสูง) (4) จังหวัดกาฬสินธุ์ 63 หมู่บ้าน 5 อำเภอ (เขาวง, กุฉินารายณ์, คำม่วง, สมเด็จ, สหัสขันธ์) (5) จังหวัดหนองคาย 6 หมู่บ้าน 3 อำเภอ (โซ่พิสัย, บึงกาฬ, และพระเจริญ) (6) จังหวัดอำนาจเจริญ 5 หมู่บ้าน 2 อำเภอ (เสนางคนิคม, และขามนา) (7) จังหวัดอุดรธานี 5 หมู่บ้าน 2 อำเภอ (วังสามหมอ และศรีธาตุ) (8) จังหวัดยโสธร 3 หมู่บ้าน 1 อำเภอ (เลิงนกทา) (9) จังหวัดร้อยเอ็ด 1 หมู่บ้าน (โพนทอง)

การอพยพของชาวภูไทจากแคว้นสิบสองจุไทเข้ามาในสยามเกิดขึ้นในหลายระลอก ซึ่งการเข้ามาของพวกเขา มีการนำรูปแบบวิถีชีวิต ความเชื่อ และภูมิปัญญาที่มีลักษณะเฉพาะตัวของตนติดมาด้วย ซึ่งวัฒนธรรมของชาวภูไทนี้มีความเข้มแข็งเพราะมีการสืบสานกันมาอย่างยาวนานและยังปรากฏให้เห็นในชุมชนที่มีชาวภูไทอาศัยอยู่ในปัจจุบัน แม้ประเทศไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอยู่เรื่อยมา แต่การเปลี่ยนแปลงที่ว่าก็ไม่อาจทำให้ลูกหลานชาวผู้ไทรุ่นหลังสามารถลืมรากเหง้าความเป็นตัวตนของพวกเขาหลงไปได้หมด ลูกหลานชาวภูไทจำนวนไม่น้อยยังคงยึดถือในความเชื่อเรื่องภูตผี รวมถึงภูมิปัญญาด้านการดำรงชีพอยู่เรื่อยมา แม้จะมีบ้างที่พวกเขาส่วนหนึ่งได้ปรับตัวและเปลี่ยนแปลงตนเองไปตามสภาพแวดล้อมที่โลกปัจจุบันกลายเป็นยุคโลกาภิวัตน์ไปแล้ว

เอกสารอ้างอิง

- จังหวัดนครพนม. (2565). วิถีชีวิตชนเผ่าภูไท. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2565, จาก <http://www2.nakhonphanom.go.th/charm/detail/35/data.html>
- จารุวรรณ สังข์ลาย. (2563). ประวัติชาวภูไท. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2565, จาก <https://sites.google.com/site/chawphuthi/pra-wat>
- ชุมชนคนภูไท. (2563). ประเพณีและวัฒนธรรม. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2565, จาก <https://sites.google.com/site/suriyant5505202125/prapheni-laea-wathnthrrm>
- นวรรณ์ บุญภิละ (2558). วิถีชีวิต ความเชื่อ และภูมิปัญญาของชาวภูไท. *วารสารพื้นถิ่น โขง ชี มูล*, 1(1), 111-132.
- ประตูอีสาน. (2563). มารู้อีกกับชาติพันธุ์ชนเผ่าภูไท (ผู้ไท). สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2565, จาก <https://www.isangate.com/new/11-paothai/137-paothai-poothai.html>
- ปริวรรติ สาคร. (ม.ป.ป.). กว่าจะมาเป็น “ผู้ไท” บนผืนแผ่นดินไทย. ศูนย์ภูไทศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์. (ม.ป.ป.). การอพยพของชาวภูไท. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2565, จาก <https://www.ksu.ac.th/>
- เอกรินทร์ พึ่งประชา. (2565). กลุ่มชาติพันธุ์ : ภูไท. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2565, จาก <https://www.sac.or.th > ethnic-groups>ethnicGroups>